

KALLE MOENE ^A
 Professor i økonomi, økonomisk institutt, UiO, leder av forskningssenteret ESOP.

Tilbake til Democracy in America?*

Jeg markerer økonomforeningens hundreårsjubileum med å trekke fram en bok som knapt nevner ordet økonomi. Boken er Alexis de Tocquevilles to-binds verk, *Democracy in America*, publisert i 1835 og i 1840¹. Det er egentlig en reiseskildring. Tocqueville skrev boken etter en ni måneders rundreise i USA i 1830. Formålet med Amerika-reisen var å finne ut «what a great republic is», og hvordan demokratiske samfunnsforhold med tilnærmet like muligheter virker i kontrast til de aristokratiske forholdene i Tocquevilles hjemland Frankrike. Jeg trekker frem boken fordi temaet fortsatt er viktig, fordi metoden er så forskjellig fra den som dominerer dagens politiske økonomi og fordi konklusjonene kanskje kan lære oss noe om den nordiske modellen.

Bokens tema er likhet og demokrati, eller det Tocqueville kaller «egalitarian societies». I den forbindelse legger han stor vekt på hvordan kollektive sammenslutninger opptrer og hvordan de demokratiske rettighetene virker. Det er samspillet mellom de to som sikrer folk like sosiale muligheter uten store forskjeller i politiske rettigheter og i økonomiske ressurser. Slike sosiale demokratier er ikke som andre.

Metoden Tocqueville benytter dreier seg i hovedsak om sammenligning og deskriptiv analyse, men mange av

beskrivelsene er formulert som om de var presise matematiske proposisjoner. Han innarbeider dessuten sosiale forhold i analysen på en måte som skiller seg skarpt fra den som er vanlig i moderne politisk økonomi. I Tocquevilles verden har folk ikke bare sosiale preferanser, disse preferansene endres med samfunnsforholdene.

Tocqueville overdriver trolig både tendensene til og konsekvensene av sosial likhet. Men hva så? Kanskje det nettopp er disse overdrivelsene som gjør boken så interessant for de av oss som ønsker å forstå egalitære samfunn generelt og dagens sosiale demokratier i Norden spesielt. Min påstand er at den amerikanske 1830-modellen, slik Tocqueville beskriver den, har mer til felles med dagens nordiske modell enn med dagens amerikanske.

1 SMÅ FORSKJELLER OG STOR OMSORG

Når de sosiale demokratiene i Norden i dag sammenligner seg med andre samfunnsmodeller, inneholder skrytelisten i alle fall følgende punkter: i) mindre lønnsforskjeller, ii) flattere hierarkier, iii) mer likestilling, iv) sterkere sosial bevissthet, v) sterkere kollektive organisasjoner. Listen kan ikke overraske noen, men det er kanskje overraskende at Tocqueville framhever noe av det samme for den amerikanske 1830-modellen. La meg gi noen eksempler:

^A Artikkelen er del av et større forskningsprosjekt ved ESOP, Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, støttet av Forskningsrådet.

* Takk til Egil Matsen og Fredrik Willumsen for nyttige kommentarer til et tidligere utkast.

¹ Boken er vanskelig å plassere faglig og politisk. John Stuart Mill, som anmeldte boken i svært positive vendinger, antyder at noen av teoriene er spekulasjoner. Mill framhever videre at Tocquevilles framstilling uten unntak er upartisk. Mens de praktiske konklusjonene «lean towards Radicalism» er noen av frasene hans «susceptible of a Tory application» (Mill, 1840).

- i) Det amerikanske demokratiet innebærer at «the great are pulled down, while the small rise» (s 555). Tocqueville antyder flere mekanismer bak en slik sammenpressing av blant annet lønnsforskjellene. Når arbeidstakerne er få, sier han, kan de «fix the price they please for work» (s 557). Like muligheter øker imidlertid konkurransen om stillinger som tidligere var reservert for de få. Derfor går de høyeste lønningene ned. I den andre enden av inntektsfordelingen går de laveste lønningene opp fordi arbeidstakere «refuse their services when one does not want to accord them what they consider a just reward for work» (s 556). Når svake grupper først blir mindre avhengige av sine arbeidsgivere, kan de lettere kjempe for ytterlige lønnsøkninger: «The raise in wages they already have obtained renders them less dependent on their masters each day, and as they become more independent they can more easily obtain a raise in wages» (s 556).

Som i Norden i dag finner han at sammenpressingen av lønnsstrukturen er spesielt sterk i offentlig sektor: «In America, officials of secondary rank are paid more than elsewhere, but high officials much less» (s 203). Han konkluderer at «democracy generally gives little to those who govern and much to the governed. The contrary is seen in aristocracies, where the money of the state profits all the classes at the head of affairs» (s 205).

- ii) Større økonomisk likhet gir nye sosiale relasjoner både i arbeidslivet og mer generelt. Det har implikasjoner for hvor hierarkisk samfunnet blir. Både i offentlig og privat virksomhet innebærer prinsippet om like muligheter at relasjonene mellom «master and servants» endres: «it changes their spirit and modifies their relation» (s 546). De sosiale skillene blir mindre og forholdet mellom overordnet og underordnet mindre hierarkisk. I samfunnsøkonomien er det bedre med mange aktive små enn en dominerende stor. I følge Tocqueville leder den amerikanske modellen til «many ambitious men, but few great ambitions» (s 599). I tillegg framhever han at den sosiale mobiliteten går opp. Verken fattigdom eller formue arves i samme grad som i aristokratiske samfunn, noe som innebærer at de sosiale og økonomiske skillene i mindre grad henger sammen med familiebakgrunn.

- iii) Sosial utjevning har også stor betydning for forholdet mellom kvinner og menn. Når det gjelder likestilling,

er Tocqueville spesielt imponert over hvordan forholdene for kvinnene blir bedre i USA. Det gjelder særlig kvinners mulighet til utdanning. Han er svært opptatt av likestilling, eller som han sier av «how the Americans understand the equality of man and woman». Etter å ha vist så mange forskjellige trekk ved USA konkluderer han: «if one asked me to what do I think one must principally attribute the singular prosperity and growing force of its people, I would answer that it is to the superiority of its women» (s 576).

- iv) Tocqueville framhever også hvordan folks preferanser avhenger av økonomiske og sosiale forskjeller. Mer likhet gir mer omsorg og klarere sosiale holdninger. De moralske normene endres: «as people become more like one another, they show themselves reciprocally more compassionate regarding their miseries, and the law of nations become milder» (s 539). Mindre sosial avstand betyr også sterkere sosial identifikasjon: «all feel themselves to be subject to the same weakness and the same dangers, and their interest as well as their sympathy makes it a law for them to lend each other mutual assistance when in need» (s 545). Dette gir en spesiell tilstand av sosial harmoni, eller som Tocqueville sier, ved å etablere «a state of society in which each has something to keep and little to take, you will have done much for the peace of the world» (s 607).

- v) Sosial bevissthet reduserer problemene med å få til kollektiv handling og en lokal organisering i tråd med felles interesser. Utgangspunktet for Tocqueville er at «in democratic peoples, associations must take the place of powerful particular persons whom equality of conditions has made disappear» (s 492). Han er videre opptatt av hvordan «similar conditions» produserer «common opinions», noe som muliggjør kollektiv handling. I den forbindelse framhever han spesielt rollen som aviser spiller som kollektiv organisator: «Newspapers multiply relative to the more or less repeated need for men to communicate together and to act in common» (s 493).

Hver av disse effektene er interessante i seg selv. Likevel må det være komplementariteten mellom dem som innebærer at den amerikanske 1830-modellen avviker så sterkt fra den aristokratiske modellen i Europa som han sammenligner USA med. Dette skal jeg vende tilbake til, men først skal jeg dvele litt ved et annet sosialpsykologisk fenomen som Tocqueville nevner.

2 ULIKHET BLIR LAGT MERKE TIL NÅR FORSKJELLENE ER SMÅ

Mens de skandinaviske landene i dag har de minste lønnsforskjellene og de mest sjenerøse velferdsstatene i verden, er folk flest og ikke minst media tilsynelatende besatt av en vedvarende tro på at ulikheten er dramatisk økende og fattigdommen faretruende tiltakende. Denne formen for falsk bevissthet, er ikke tilfeldig og Tocqueville har en kort og konsis forklaring. La meg i motsetning til ham ta det pedantisk – steg for steg.

Evnen til å registrere endringer avhenger av eksisterende forskjeller. Når de eksisterende forskjellene er små, er det lettere å legge merke til økende forskjeller enn når de eksisterende forskjellene er store. Likedan er det med våre sosiale reaksjoner på økt økonomisk ulikhet: de er sterkest når de eksisterende forskjellene er små og svakest når de eksisterende forskjellene er store.

Med andre ord ser og reagerer vi på økende ulikhet i lys av eksisterende ulikheter. Reaksjonene våre på en gitt økning i ulikheten er omvendt proporsjonal med graden av eksisterende ulikhet i samfunnet. Så lenge folk flest har en tendens til å rangere hverandre i en slags hakkeorden, må de bruke små forskjeller for å få til rangeringen når de absolutte forskjellene i samfunnet er små. Med andre ord er små forskjeller viktige når de absolutte forskjellene er små.

På denne måten fungerer eksisterende økonomiske og sosiale ulikheter som et filter. *I egalitære samfunn blir selv de minste forskjeller lagt merke til. I inegalitære samfunn går selv de største ulikheter upåaktet hen.* Tocqueville sier alt dette mye kortere og bedre: «When inequality is the common law of a society, the strongest inequalities do not strike the eye; when everything is nearly on a level, the least of them wound it» (s 513). Dette framstår for meg som en skarp observasjon. Dersom den også er riktig, har den viktige implikasjoner.

Når de minste forskjeller blir lagt merke til, blir egalitære samfunn mer sosialt stabile enn de ellers ville ha vært. Eller som Tocqueville sier det «the desire for equality always becomes more insatiable as equality is greater» (p 513). Med andre ord er de sosiale preferansene for likhet størst når ulikheten er minst, eller igjen som Tocqueville uttrykker det i en litt annen sammenheng: «the smallest dissimilarity appears shocking in the midst

of general uniformity; the slight of it becomes more intolerable as uniformity becomes more complete. It is therefore natural that the love of equality grows constantly with equality itself; in satisfying it one develops it» (s 645).

Når de minste forskjellene blir lagt merke til, kan egalitære samfunn opprettholde høy arbeidsmotivasjon med små lønnsforskjeller. Sagt på en annen måte: Incitamentene er selvkalibrerende, små forskjeller kan gi sterke incitament i egalitære samfunn (Loewenstein og Moene, 2006). Tocqueville sier ikke dette rett ut, men han kommer ganske nær når han hevder at hver innbygger «always perceive near to him several positions in which he is dominated, and one can foresee that he will obstinately keep looking at this side alone» (s 513).

Når de minste forskjellene blir lagt merke til, truer ikke dagens globalisering nødvendigvis de små lønnsforskjellene via de tradisjonelle mekanismene for faktorprisutjevning. Men globalisering kan innebære at det ikke lenger er de minste forskjellene som blir lagt merke til. Det første som globaliseres er nemlig referansegruppene. Når referansegruppene er globalisert, kan de selvkalibrerende incitamentene lett svekkes.

Alt i alt kan en kanskje si at inntekstfordelingen i egalitære samfunn blir relativt stabil gjennom kontinuerlig sutring. Egalitære samfunn opprettholder likhet på grunn av innbyggernes rastløshet. Eller som Tocqueville uttrykker det om folks holdning til likhet: «They see it from near enough to know its charms, they do not approach it close enough to enjoy it, and they die before having fully savored its sweetness» (s 514).

3 FORSKJELLENES LIKEVEKT

Generell likevekt er som kjent en god ide i økonomisk teori. Den vanligste modellen for generell likevekt er imidlertid nokså partiell. Preferanser og holdninger er gitte data. Sosiale forhold har ingenting å si for modellens utfall. Folks vaner og atferd er uavhengig av hva de andre gjør. Politikken er eksogen og derfor i prinsippet uavhengig av forholdene i økonomien osv. Kort sagt, den generelle likevekten omfatter bare inntekter og priser – og må derfor sies å være en generell teori for et spesielt tilfelle.

Opp mot dette kunne vi fremsette at alt avhenger av alt, noe som fort ville lede oss til at det er umulig å si noe

(pseudoforskningens første lov). Det er ikke dette jeg mener. Min oppfatning er at Tocqueville implisitt skisserer et opplegg til en annen type likevekt med en annen blanding av det generelle anvendt på det spesielle. Jeg vil kalle dette implisitte opplegget for forskjellenes likevekt.

I forskjellenes likevekt kan sosiale og økonomiske ulikheter påvirke det som den generelle likevektsteorien tar som data. Som nevnt kan folks preferanser og holdninger endres med inntektsfordeling og institusjoner. Likedan kan de politiske initiativene som vinner folks oppslutning ved demokratiske valg, endres med inntektsfordeling og sosiale skiller. Tocqueville framhever gjennom hele boken hvordan prinsippet om likhet i USA påvirker moralske normer, sosiale preferanser og samfunnsmessig atferd:

Among the new objects that attracted my attention during my stay in the United States none struck my eye more vividly than the equality of conditions. I discovered without difficulty the enormous influence that this primary fact exerts on the course of society; it gives a certain direction to public spirit, a certain turn to the laws, new maxims to those who govern, and particular habits to the governed. (p 3)

En måte å tenke på forskjellenes likevekt kan kanskje skisseres på følgende måte: i) initial ulikhet påvirker atferd, holdninger og politikk; ii) atferd, holdninger og politikk påvirker den økonomiske og sosiale ulikheten; iii) systemet er i likevekt når initiale ulikheter reproduseres. Dette er forskjellenes likevekt i den forstand at initiale ulikheter kan ha en helt avgjørende innvirkning på de vedvarende ulikhetene når atferd, holdninger og politikk påvirkes av utgangspunktet. I forskjellenes likevekt kan ulikhet produsere ulikhet – og likhet produsere likhet.

Dette står i kontrast til den generelle likevektstilnærmingen som grovt sett er en teori for hvordan samfunn med samme ressurstilgang og teknologi tenderer til å bli ganske likeartede samfunn uavhengig av initiale inntektsulikheter. Forskjellenes likevekt åpner derimot for at samfunn med samme ressurstilgang og teknologi kan utvikle seg svært forskjellig avhengig av hvordan de initiale inntektsulikhetene er. For eksempel kan mekanismene som presser sammen lønnsforskjellene i arbeidsmarkedet, øke oppslutningen om politiske initiativ som forbedrer forholdene for den store majoriteten av befolkningen. En mer sjenerøs stat som gir innbyggerne likere muligheter, virker igjen tilbake på fordelingen av inntekt. Slik kan likhet skape likhet.

En samfunnsmodell består nettopp av slike komplementære ordninger som forsterker hverandres virkemåte. Når forskjellige samfunn består av ulike komplementariteter, blir samfunnene mer ulike hverandre enn forskjellene i institusjoner isolert sett skulle tilsi. Tocqueville er inne på noe av det samme. Han bruker ingen av disse begrepene, men mye av det han diskuterer gjelder slike komplementariteter. Han diskuterer for eksempel hvordan like muligheter påvirker politisk demokrati og hvordan politisk demokrati påvirker hvor like mulighetene blir. «The social state» i Frankrike er derfor på så mange måter forskjellig fra «the social state» i USA.

Kort sagt oppfatter Tocqueville «equality of conditions» som en slags institusjonell likevekt. Å inkorporere at folk har mer like muligheter og la alt annet være gitt, er for partielt og kan lede til feilaktige konklusjoner. Det er tvert om en hovedsak for Tocqueville å vise hvordan like muligheter kan gjennomføre samfunnsforholdene og reguleringsmekanismene i økonomien. Det er institusjonelle komplementariteter som etter hans mening (men i mine ord) gjør USA i 1830 klart mer egalitært enn Europa i 1830.

4 Å STUDERE FORLØPEREN

For Tocqueville var det viktig å studere USA, ikke fordi landet var typisk, men fordi det var spesielt. Det var forløperen. Målet var å trekke ut generelle lærdommer, på godt og ondt, fra spesielle amerikanske erfaringer. «I confess that in America I saw more than America; I sought there an image of democracy itself, of its penchants, its character, its prejudices, its passions; I wanted to become acquainted with it if only to know at least what we ought to hope or fear from it» (s 13).

Framtidens samfunn både i Europa og andre steder ville være preget av «almost complete equality of social conditions» (p 7). Og han fortsetter: «There is one country in the world where the great social revolution I am speaking of seems nearly to have attained its natural limits; there it has operated in a simple and easy manner, or rather one can say that this country sees the results of the democratic revolution operating among us without having the revolution itself» (s 12).

Norden kan i dag by på erfaringer fra et sosialt demokrati som kombinerer likhet, marked og stat på en måte som en ikke finner andre steder i en like rendyrket form. Etter

Tocquevilles kriterier må Norden i dag være forløperen. Dette gjelder i alle fall for de av oss som måtte være overbevist om at enhver markedsøkonomi må suppleres med sosiale velferdsordninger for å virke tilfresstillende; og om at ingen velferdsstat og arbeidsmarkedsregulering kan være levedyktige på sikt med mindre de trimmes av kravene fra internasjonal markeds konkurranse. Dette er essensen i den nordiske samfunnsmodellen.

Det er særlig komplementariteten mellom viktige institusjoner som arbeidsmarkedet og velferdsstaten som gir de nordiske landene et særpreg i forhold til de fleste andre land. De lønnsammenpressende mekanismene i arbeidsmarkedet (solidariske lønnsforhandlinger) øker oppslutningen om en sjenerøs velferdsstat som igjen støtter opp under de solidariske lønnsforhandlingene. Likheter skaper likhet og det er mulig å identifisere en likhetsmultiplikator som forsterker reduksjoner i ulikheten (Barth og Moene, 2008). Resultatet er små lønnsforskjeller og en sjenerøs velferdsstat

Kontrasten til dagens USA er slående. Der er ikke lenger den sosiale og økonomiske likheten slik Tocqueville beskriver den, som er bemerkelsesverdig, men tvert om de store sosiale og økonomiske forskjellene. Tilsynelatende er dagens amerikanske modell mye mer inegalitær enn den amerikanske 1830-modellen. Tocquevilles sammenligning er imidlertid mellom demokrati i Amerika og aristokrati i Europa. I hvilken grad demokrati gir større forskjeller i dagens Amerika enn i Amerika i 1830 er et annet spørsmål. Et mer nærliggende spørsmål, som er mer i Tocquevilles ånd, er hvorfor demokrati i de nordiske landene i dag ikke gir en tilsvarende ulikhet som i dagens USA. Dette er et stort spørsmål som jeg bare skal kommentere nokså kort.

I dag er det lett å glemme at USA en gang var et foregangsland for fagbevegelsen. Oppslutningen om fagforeningene har variert. Nå for tiden er det langt flere arbeidstakere som eier aksjer i egen bedrift enn det er fagforeningsmedlemmer. Særlig i privat sektor er det i dag så godt som ingen fagorganiserte igjen. Siden fagforeninger bidrar til mindre lønnsforskjeller, må en vente at ulikhetene går opp når fagbevegelsen går tilbake.

Stilt over for den store inntektsulikheten i dagens USA glemmer vi også lett at USA hadde perioder med lønnsammenpressing og velferdsstatsekspansjon også i det tjuende

århundre. Claudia Goldin og Robert Margo snakker om «the great compression» i perioden 1940 til 1985. For eksempel ble lønnsforskjellene dramatisk redusert fra 1940 til 1950. Deretter steg de igjen svakt fram til 1970 da lønnsulikheten begynte å øke mer dramatisk. Først i 1985 kom lønnsulikheten igjen tilbake til 1940 nivået. Deretter har lønnsulikheten fortsatt å øke (Goldin og Margo 1992. Se også Krugman 2007, kap. 3 og 4).

I første fasen av «the great compression» økte fagorganiseringen fra litt over ti prosent til nesten førti prosent. Så sent som i 1970 var nesten tretti prosent av arbeidsstyrken fagorganisert. Siden har oppslutningen om fagforeningene falt dramatisk med en tilsvarende økning i lønnsforskjellene. Endelig spiller disse ulikhetsskapende mekanismene i dagens amerikanske arbeidsmarked sammen med den politiske oppslutningen om velferdsstatsordningene. Det er de samme mekanismene som i Norden, men nå går likhetsmultiplikatoren i revers. Ulikhet skaper mer ulikhet. Resultatet er maksimale lønnsforskjeller og minimale velferdstatsordninger (Barth og Moene, 2008).

Alt i alt kan noe av den økende ulikheten i USA forklares med tilbakegangen til «collective associations» som Tocqueville legger så stor vekt på i beskrivelsen av den amerikanske 1830-modellen. Det har blitt mindre sosialt demokrati i USA og derved færre områder der inntektsdannelse og fordeling avgjøres av kollektive beslutninger. Den amerikanske modellen har kort sagt blitt mindre nordisk.

5 TOCQUEVILLE OG MODERNE ØKONOMI

I dag ser mange økonomer med stor skepsis på alternative samfunnsmodeller som den nordiske. Vi har for mye likhet, for små lønnsforskjeller, for sterke arbeidsmarkedsorganisasjoner, for høye skatter, for stor stat, for mye trygghet, for sjenerøse velferdsordninger. Noen hevder til og med at skandinavisk sosialdemokrati er bygd på de samme feilene som Sovjetunionen – bare i en form der selvdestruksjonen tar lengre tid.

Selvdestruksjonen tar tydeligvis svært lang tid. Det som mange betrakter som en oppskrift på en makroøkonomisk katastrofe, har tvert om i lange perioder virket ganske godt. Spesielt har Sverige og Norge gjort det bra etter de fleste aksepterte kriterier. For eksempel har den økono-

miske veksten etter krigen vært omtrent som i USA, mens graden av økonomisk likhet har vært mye større; da lønnsulikheten økte kraftig i USA fra 1970 og utover, økte arbeidsledigheten i de fleste europeiske landene; Sverige og Norge fikk verken økt lønnsulikhet eller økt ledighet.

Den nordiske utfordringen – dvs. spriket mellom de nordiske erfaringene og det mange økonomer ser på som en allmenngyldig oppskrift for god økonomi – aktualiserer spørsmålet om økonomisk teori er grunnleggende feil. Trengs det en ny økonomisk teori for å forstå at likhet, små lønnsforskjeller, sterke arbeidsmarkedsorganisasjoner, høye skatter, stor stat, mye trygghet, sjenerøse velferdsordninger kan være en del av løsningen i noen land snarere enn selve problemet? Lærdommen fra Tocqueville er kanskje at behovet for ny teori ikke viser seg i praksis så snart vi får mer av detaljene på plass og så lenge vi åpner for at «ikke alt annet er likt».

Allerede i innledningen til *Democracy in America* insisterer Tocqueville på at «a new political science is needed for a world completely new» (p 7). Likevel er det ikke lett å identifisere hva som faktisk er ny samfunnsvitenskap i boken. Trolig var det Tocquevilles mening å komme med ny teori, men så viste det seg at det han ønsket å forklare ble forståelig ved hjelp av den gamle straks han fikk den deskriptive analysen på plass.²

Uansett, mer enn ny teori trenger vi kanskje et nytt perspektiv på økonomisk teori for lettere å kunne møte den nordiske utfordringen. Hele boken til Tocqueville er full av et perspektiv som moderne økonomi i noen grad mangler – likhet er selvforsterkende og atferdsendrende. Han belegger det først og fremst med skarpe observasjoner og deskriptive analyser. Det er i generaliseringene at perspektivet hans kommer klarest frem. Noen vil kanskje innvende at Tocqueville tyr til generaliseringer av prototypen – i USA er kuene brune og hvite – i stedet for det matematisk korrekte – i USA er det minst tre kuer som er brune og hvite på den ene siden. Tocqueville selv insisterer på at metoden hans «adapts facts to ideas instead of submitting ideas to the facts» (s 14).

Tilsynelatende tar han generaliseringene ut av løse luften. Bak generaliseringene ligger det imidlertid et omfattende arbeid som siden er dokumentert gjennom tilgangen til

notatbøkene fra Amerika-reisen. Ved siden av den tilsynelatende mangelen på dokumentasjon, er det formen på generaliseringene som er mest slående. Det er ikke bare hva Tocqueville ser som er viktig, men hvordan han ser det; ikke bare hva han beskriver, men hvordan han beskriver det. Det må være de slående kontrastene som gjør boken så leseverdig – og som viser Tocquevilles spesielle perspektiv på ulikhet og demokrati så tydelig.

Her er nok et eksempel på en av hans mange generaliseringer:

[I]n English legislation the good of the poor has in the end often been sacrificed to that of the rich, and the rights of the greatest number to the privileges of some; thus England in our day unites within itself all the most extreme fortunes, and one meets with miseries there that almost equal its power and glory. In the United States, where public officials have no class interests to make prevail, the general and continuous course of government is beneficent although those who govern are often unskillful and sometimes contemptible. (s 224)

Dersom en av dagens akademiske økonomer skulle sammenligne USA og England på begynnelsen av 1800 tallet (eller i dag), ville det for det første komme mange forbehold (i tillegg til det lille «often» i Tocquevilles første setning). For det andre ville vedkommende jakte på de presise forutsetningene for det engelske overklassestyret og hvordan det kunne forstås som en likevekt i tradisjonell forstand. For det tredje ville diskusjonen fort dreie seg om den engelske likevekten tross alt måtte være effektiv siden den hadde eksistert så lenge. Og siden den var effektiv, må den kanskje være bra. Mange ville kanskje hevde at når alt kom til alt tjener de fattige på de rikes og mektiges dominans. Vi hadde forhåpentligvis blitt klokere av en slik eksersis, men ikke mye er jeg redd. Grunnen er at vi lett ville miste Tocquevilles perspektiv — at urimelige ulikheter ikke kan lede til rimelig gode resultater.

Nå mener jeg selvsagt ikke at moderne økonomer bør glemme teorier, modeller og likevekt — og i stedet forsøke å etterape Tocquevilles formuleringer. Det siste ville bare bli pinlig. Min påstand er at det er et udekket behov for å komplementere modellene med mer deskriptive analyser – og for å innta et annet og mindre rutinepreget effektivitetsperspektiv i analysene. Viktigst av alt tror jeg det er å

² Det bør legges til at Tocquevilles bok ikke bare baserer seg på induksjon, men også på deduksjon. Han ser observasjonene i lys av mer prinsipielle drøftinger og diskuterer det generelle i lys av det spesielle.

tenke nøyere gjennom hva som er rimelig å forutsette som eksogent gitt uavhengig av de sosiale endringene vi skal studere. Tocqueville vill ha sagt:

I egalitære samfunn blir selv de minste ineffektiviteter lagt merke til (av økonomene), mens de største ineffektiviteter i inegalitære samfunn går upåaktet hen.

En grunn til at vi så lett kan trå feil her er kanskje at vi ikke forstår godt nok hvordan komplementariteten mellom institusjoner og atferd virker og hvordan folks motivasjon og sosiale preferanser avhenger av situasjonen. Enhver samfunnsmodell «gives a certain direction to public spirit, a certain turn to the laws, new maxims to those who govern, and particular habits to the governed». Slik sett er boken *Democracy in America* på sitt beste der økonomisk analyse er på sitt verste.

REFERANSER:

Barth, Erling og Kalle Moene (2008): «The Equality Multiplier». Unpublished working paper, Department of Economics, University of Oslo.

Goldin, Claudia and Robert A. Margo (1992): «The Great Compression: The Wage Structure in the United States at Mid-Century». *The Quarterly Journal of Economics*, vol 107, No 1.

Krugman, Paul (2007): *The Conscience of a Liberal*, W.W. Norton & Company, New York.

Loewenstein, George and Karl Moene, (2006): «On Mattering Maps», in Aanund Hylland, Olav Gjelsvik, Jon Elster and Karl Moene (eds.) *Understanding Choice, Explaining Behaviour*, Oslo Academic Press, Oslo.

Mill, John Stuart (1840): «An appraisal of Volume II of Democracy in America», *Edinburgh Review*, reprinted in Volume II of Tocqueville (1961), *Democracy in America*, Schocken Books, New York.

Tocqueville, Alexis de (1835, 1840): *Democracy in America*, University of Chicago Press, Chicago, 2000.